

János vitéz ladikon

1938 DECEMBERÉNEK elejét mutatta a kalendárium. A „Komáromi Lapok” szerkesztőségében ültem, s azon rágtam a ceruzámat, milyen karácsonyi novellát írjak a csallóközi pásztorokról, akik húsz éven keresztül hiába keresték Betlehemet, de aztán átladi-kozhattak végre a Dunán, s ott megtalálták a kacagó Kisjézussal együtt. A ceruzarágás már-már eredménnyel járt, mikor hirtelenül kopogtak az ajtón, s Karikó Jóska, a dunamocsi kisbíró lépett be.

– Hány óra van mostan? – kérdezte, anélkül, hogy előzőleg egy mukkot is szólt volna köszöntésképpen.

– Mostan hat óra van – feleltem meghökkenve, kitekintvén a Szent András-templom egyik toronyórájára.

– Akkor kászálódj! – parancsolt rám Jóska. – Hat órára Mocson köll lennünk!

– Mocson? Miért?

– Mert kidoboltam, hogy mindenki, akit illet, hat órára a Szenczi-féle vendéglő nagytermében legyen, mivelhogy próba lesz a Kukorica Jancsibul. A próbát pedig te tartod, és ha a fene fenét eszik is, akkor is hazaviszlek hat órára!

Ezzel már vállamra is terítette a subát, ami addig az ő vállán feküdt, s már tuszkolt is kifelé. Arra is alig jutott időm, hogy beszéljek a szomszéd szobába Szombathy Viktornak, a szerkesztőnek, hogy a ceruzarágást a novellát illetőleg folytatom másnap, s már fent is ültem Karikó Jóska kocsiján. Jóska a nyakuk közé csapott a lovainak, s nyargaltunk ki Komáromból, Dunamocs felé.

NYARGALÁS KÖZBEN tudtam meg, hogy voltaképpen miről van szó. A falumbéli legények meg leányok elhatározták, hogy a „János vitéz” című daljátékot, amelyet két évvel ezelőtt, még a cseh uralom alatt adtak elő, megint eljátsszák, de nem ám helyben, hanem a Duna szemközti partján fekvő Süttő faluban. Így akarnak kifejezés adni afeletti örömüknek, hogy a Duna megszünt határ lenni, s a két falu húsz év után megint ölelkezhet egymással.

Meghatódtam, mert a „János vitéz”-előadást én rendeztem annakidején, otthonvaló kistanító koromban. Még Pesten, a gimnáziumban álmodtam arról, hogy bárcsak egyszer megrendezhetném ezt a daljátékot. A gimnáziumban, amelybe jártam, Kacsóh Pongrác tanárkodott a század elején. A fizikát meg a matematikát tanította, s aközben szerezte a „János vitéz” csodálatosan szép muzsikáját. Ha valamelyik színházban felújították a „János vitéz”-t, az egész gimnázium kivonult az előadásra. Nyolc év alatt, míg le nem érettségiztem, tízszer is láttam, s nemcsak dalait, nótáit tudtam már, hanem a szövegét is. Mikor aztán hazakerültem a falumba, s nekem jutott feladatul a műkedvelő előadások rendezése, mindjárt elhatároztam, hogy a kitűnő műkedvelők hírében álló moci legényekkel meg leányokkal előadatom Kukorica Jancsi és Iluska szívet-andalító történetét.

Igen ám, de amíg álmom valóra vált, sok nehézséggel kellett megküzdenem. Legelőször is a szereplők összeállításával támadt kellemetlenségem. Minden szereplő megvolt már, Jancsi, Iluska, Bagó, francia király, királykisasszony, strázsamester stb.

Huszárom és tündérem is annyi volt, hogy alig fértek el a színpadon. Egyetlenegy szerepre nem akadt vállalkozó. A gonosz mostohát, a sóprúnyélen lovagló vén boszorkányt senki sem akarta megszemélyesíteni. A lábamat majdnem térdig lejárta már, végül még a kanászházba is kimentem, de senkit se sikerült rávennem arra, hogy a csúf, nagyorrú boszorkány szerepét eljátssza. Azon gondolkoztam már, hogy mégis abbahagyom a vállalkozást, s megfújatom Bagóval a trombitát: nem lesz „János vitéz”, mert boszorkány nélkül nem lehet nyélbe ütni az előadást.

S hát akkor mi történt?

AHOGY EGYIK ESTE csüggedten hazamentem, a kishúgomra esett a tekintetem. Tizenhat esztendő volt akkor a kishúgom, de már fejlett, szép hajadon, olyan barna hajjal, mint a gesztenye s olyan kék szemekkel, mint a nefelejcs.

– Te leszel a boszorkány! – mondtam neki.

– Én ugyan nem leszek! – felelte.

– A legjobb szerep az egész darabban!

– Énrám ugyan nem ragasztasz hegyes orrot! Engem ugyan nem csúfítasz el!

– Ide figyelj, Kismargit...

Könyörögni kezdtem neki, s odáig elmentem, hogy le is térdeltem előtte, és úgy kértem, csak vállalja el a szerepet. Mert a „János vitéz” előadását most már nagyon kellemetlen lett volna elhalasztani. Az egész Mátyusföldjén és a Csallóközben híre járt már, hogy előadjuk a darabot, s innen is, onnan is készülődtek már, hogy okvetlenül megnézik az előadást.

Valami négy nap i könyörgés után, mikor már azt is kijelentettem, hogy a becsületesem forog kockán, s ha fuccsba megy az előadás, alighanem a Dunába kell ugranom – kishúgom végre beadta a derekát, de még egy feltételhez kötötte a szerep elvállalását.

– Eljátszom a boszorkányt, ha Lajos is beleegyezik.

Lajos – mármint Kukola Lajos cipész- és csizmadiasegéd – abban az időben már komolyan csapta a szelet a kishúgomnak, s minden jel arra mutatott, hogy ha a télen sok hó esik és utána hosszan tartó, nagy sár lesz a faluban meg a határban, s ebből kifolyólag alaposan megsokasodik a műhelyben a talpalnivaló csizmák és cipők száma, akkor a következő aratáskor Lajos komám beköti az egyetlen, nagyon fiatalka kishúgom fejét.

Izgatottan vártam, mi lesz Lajos válasza.

Hát az volt a válasza, hogy ha kishúgom nem átallja eljátszani ezt a csúfondáros szerepet, s kiteszi magát annak, hogy egész életében boszorkánynak meg hosszú orrúnak nevezze a falu, akkor fel is út, meg le is út, menten faképnél hagyja kishúgomat.

Meglepődtem azonban, mert kishúgom ahogy elmondta nekem Kukola Lajos válaszát, felütötte a szép fejét, megcsillantotta a nefeleics-szeméit, s azt mondta:

– Tudod mit? Most már azért is vállalom a szerepet! Ha ő nem annak néz engem, ami vagyok, amit a hosszú orr meg a kenderhaj sem tud megváltoztatni, akkor én is azt mondom, hogy le is út, meg fel is út! S felőlem a falu szája is azt mondhat, amit akar!

AZ ELŐADÁST MEGELŐZŐ kellemetlenségek súlyát azonban a csehek nyomták reá a hátamra.

– Miért választott ilyen irredenta darabot? – kérdezte a járási ember, mikor benyújtottam az engedélyhez szükséges kérvényt.

– Miért irredenta? – kérdeztem vissza.

– A huszárok miatt – felelte. – Háromszínű zászlóról énekelnek!

– A csehszlovák zászló is háromszínű. Piros-fehér-kék.

– Ez igaz...

Már azt gondoltam, sikerült őkelmét megfőzőm, de megint belebújt a szöveggönyvbe, s egyszer csak felüvöltött:

– Hallja! Ezek a huszárok be is viszik a zászlót a színpadra! Sőt, föl is pántlikázzák!

– Természetesen – mondtam.

– S a zászló, amit fölpántlikáznak, az piros-fehér-kék zászló lesz?

– Ezt nem tudom biztosan... – vallottam be őszintén.

A VÉGE AZ LETT a dolognak, hogy az engedélyt megadták, azzal a feltétellel, hogy a zászló, amelyet a huszárok bevisznek a színpadra, nem juttat kifejezésre semmiféle irredentizmust.

Pár nap múlva hívatott a falubeli csendőrparancsnok. Kijelentette, hogy tudomására jutott, miszerint a színdarabban szereplő leányok a piros mellény és a fehér szoknya mellé zöld kötényt varrnak, nyilván azzal a szándékkal, hogy a magyar nemzeti színeket viselve jelenjenek meg majd a színpadon, s ilyeténként csak azért is megnyilatkoztassák irredenta beállítottságukat.

A következő próbán határozatot hoztunk, hogy a zöld kötényt csak oda fogjuk gondolni a helyére, egyébiránt azonban mellőzzük.

Jött a főpróba, csak a szereplők hozzátartozóit hívtuk meg, de megjelent a csendőrparancsnok is. A harmadik felvonásban Bábi Gyuri, Bagónak, a trombitásnak alakítója, olyan gyönyörűen mondta, hogy ő pedig Tündérországból is haza akar menni, mert várja otthon a pipacs meg a szarkaláb, hogy a jelenlevők mind sírtak. Illetve, egyvalaki nem sírt: a csendőrőrmester. Az előadás után magához hívatott, s kijelentette, hogy Bagó mondokája a legvadabb irredentizmus.

– Miért? – hültem el.

– Mert úgy van beállítva, hogy Tündérország – Csehszlovákia.

– No, és nem az?

– Az, de akkor miért kíváncsiak ki belőle? Miért sírnak a pipacs meg a szarkaláb után? Persze, mert azok alatt Magyarországot értik!

Hiába dúlt-fúlt azonban a csendőrőrmester, Bábi Gyuri mon-dókáját pipacsostul meg szarkalábastul benne hagytam a szö-vegben. A járási ember, érveltem, jóváhagyta a pipacsot is meg a szarkalábat is, az pedig jobban érti a kulturális mesterséget, mint a csendőrség! A bemutató előadáson a leányok nem visel-tek ugyan zöld kötényt, de hogy a zöld mégis ott szerepeljen a színpadon, kisütöttük, hogy a zászlórúdra egy szép, sima, vilá-goszöld selymet kötünk. S mikor Kele Jenő, úgymint strázsa-mester, meglobogtatta, s azt kezdte el énekelni, hogy „Három-színű zászlónk, sose hagyunk el...” – akkor az egész közönség rögtön kitalálta, hogy a zöld mellé odagondoltuk a pirosat meg a fehéret is. Óriási sikere volt az előadásnak, egy hónapig min-den szombaton meg vasárnap játszottuk a „János vitéz”-t, s mi-kor az egyik előadás után odasündörgött hozzám a csendőrőrmester, s azt kérdezte, hogy hát voltaképpen miféle nemzetnek a zászlója a zöld lobogó, mosolyogva feleltem neki:

– Egyik nemzeté sem, hanem a reménység!

Erre aztán úgy nézett rám a csendőrőrmester, mint a borjú az új kapura.

... MIRE MINDEZT végiggondoltam, Karikó Jóska lovai hazarepít-tek. A Szenczi vendéglőben ott volt mindenki. Bábi Gyuri ka-lapján bokréta virított, pipacsból meg szarkalábból. A leányok zöld kötényt viseltek, s Kele Jenő, a strázsamester, piros-fehér-zöld színű zászlót lengetett.

Kishúgom arca ráncosra volt pingálva, a fején kenderből pa-rókát viselt, az orra hosszú volt és görbe. Tőle csúfabb és undo-rítóbb boszorkányt elképzelni sem lehetett volna, mégis Kukola Lajos úgy állt mellette a karcsú derekát fogva, olyan büszkén és boldogan, mintha övé lett volna az egész Tündérország.

– Komám – mondta Lajos, ahogy kezét fogtam vele –, meghí-vunk násznagynak.

– Hogyan? – lepődtem meg.

– Úgy, hogy azt gondoltam, mégis elveszem ezt a boszorkányt!

Húsz laddal keltünk át a Dunán Süttőre. Már jégtablák úsztak az öreg folyam hátán, de meg se rebbent a szemünk, még a leányoké sem, mikor a laddok neki-neki ütköztek egy-egy jégtablának, s csak az Isten őrizte, hogy föl nem borultunk.

A süttöi községi vendéglőben folyt le az előadás. Szombathy Viktor, a Magyar Távirati Iroda komáromi tudósítója gondoskodott arról, hogy a pesti rádió is szerteszugározza a hírt, mit cselekszünk a felszabadulás öröme. Nyilván ennek hatására történt, hogy a 60 kilométernyire fekvő Budapestről is érkeztek vendégek, hogy megnézzék a dunamocsi „János vitéz”-t Süttőn.

Életemnek egyik legboldogabb és legfeledhetlenebb pillanata volt, amikor az előadás után legördült az egyszerű, maddagon rángatott falusi függöny, s én ott csókolgattam mögötte a csúffá tett, púpossá kényszerített, boszorkánynak kinevezett kishúgocskámat, sírva és nevetve, miközben a nézőtéren úgy tombolt a tapsvihár, hogy majdnem szétrepesztette a süttöi vendéglő falait.

S hát akkor lépett oda hozzám a pesti vendégek közül, szintén könnyekkel a szemében, egy elegáns, kissé megterebélyesedett, időskes hölgy, s egyszerűen úgy megölelt, hogy beléropogtak a soványka bordáim.

Fedák Sári volt.